

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»

Кучерук Олег Олексійович

УДК 130.122 + 133.4 + 304.4

**Трансформація молодіжної свідомості в контексті масової культури:
соціально-філософський аспект**

09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Одеса – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор філософських наук, професор
Добролюбська Юлія Андріївна
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
завідувач кафедри всесвітньої історії та методології науки.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
Попков Василь Васильович,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
завідувач кафедри політології;

кандидат філософських наук, доцент
Іванова Наталя Володимирівна,
Луцький педагогічний коледж,
завідувач відділення «Дошкільне виховання».

Захист відбудеться «23» березня 2016 р. о 13-00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.053.02 при Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26, каб. 74.

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розісланий «22» лютого 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. В. Балащенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Реальність сучасного світу демонструє повне перетворення цивілізації, зміни соціокомунікативного, економічного, політичного і культурного середовища. Важливу роль в зазначених процесах займає глобалізація, що затвердилася в сучасному світі, структурним елементом якої є масова культура. Розвиток техніки і технологій, доступність мережі Інтернет, стихійність саморозвитку мережевої архітектури, глобальна соціально-мережева задіяність молоді в світові інформаційні потоки, демонструють наростання трансформаційних тенденцій, верифікувати вектор руху яких на сьогоднішній день вельми складно. Дослідження трансформації молодіжного мислення в контексті відновлення і перетворення сумарного аксіологічного базису набувають статус, що превалює, оскільки стосуються майбуття, стратегії та перспективи соціокультурного будівництва в будь-якій державі.

Теоретичне осмислення проблем масової молодіжної культури, трансформації молодіжної свідомості носить уривчастий і фрагментарний характер. Досліджуються окремі сегменти молодіжних культурних практик, при цьому відсутній системний теоретичний пласт, що охоплює найбільшу різноманітність причин і домінант, які сприяють трансформації молодіжного світосприйняття, котрий аналізує можливі форми соціокультурних конструкцій в футурологічній перспективі.

Здійснення системного дослідження різноманітних факторів, які впливають на трансформацію молодіжної свідомості в контексті масової культури, аналіз їх сутнісного змісту поставили **науковим завданням** для дисертанта.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана в рамках наукової тематики кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» «Методологія та технологія сучасного філософського пізнання» (№ 011U010462) і є одним з аспектів теоретико-методологічних основ соціально-філософського дослідження трансформаційних процесів сучасного українського суспільства. Тема дослідження затверджена на засіданні Вченої ради університету, протокол № 5 від 29.12.2014 р.

Мета роботи – виявити особливості трансформації молодіжної свідомості в контексті масової культури.

Досягнення вищевказаної мети зумовлене певними дослідницькими задачами:

- дослідити теоретичні підвалини феномена молодіжної свідомості;
- розглянути методологічне підґрунтя та сутнісний стан масової молодіжної культури в контексті її трансформаційного впливу на масову молодіжну свідомість;

- здійснити соціально-філософський аналіз масової молодіжної культури та її вплив на трансформацію молодіжної свідомості;
- розкрити вплив різнорідних концептів масової молодіжної культури на трансформацію молодіжної свідомості у соціально-філософський площині;
- з'ясувати багатоаспектні соціокультурні трансформаційні фактори, що сприяють формуванню новоархаїчного простору в молодіжному середовищі;
- виявити особливості розвитку молодіжних субкультур та їх перехід в стан постсубкультур і включення зазначених спільнот в єдине поле масової молодіжної культури;
- прослідкувати вплив комунікативного потенціалу мережі Інтернет на трансформацію ментальності українського соціуму.

Об'єктом дослідження є зміст і сукупність трансформаційних домінант сучасної масової молодіжної культури.

Предмет дослідження – трансформація молодіжної свідомості в контексті масової культури.

Методологічне підґрунтя дисертаційного дослідження.

Методологічною базою дисертації є ідеї, теорії та концепції ретроспективної філософської рефлексії, спрямованої на досягнення феноменів становлення інформаційної цивілізації, розвитку масової молодіжної культури в контексті її трансформаційного впливу і формування нової світоглядної парадигми. У стратегії осмислення проблематики масової молодіжної культури застосовувались соціокультурний, соціально-філософський і конструктивно-критичний підхід.

Діалектичний метод надав можливість простежити явище масової молодіжної культури в його хронологічному розвитку з аналізом всіх тих накопичуваних протиріч, що сприяли становленню та трансформації даного феномена. Застосування критичного методу дозволило розглянути предмет дослідження крізь призму його конструктивного і деструктивного змісту з урахуванням можливості імовірного прогнозування поточних соціокультурних тенденцій. Метод аналітичного абстрагування допустив здійсненність відволікання від ряду сутнісних характеристик даного феномена з одночасним витяганням і аналізом властивостей сторін і аспектів масової молодіжної культури, які цікавлять дослідника. Метод узагальнення та систематизації привів до сукупного об'єднання різнобічних граней предмета з подальшим зведенням даної множинності до абстрактно-узагальнюючих висновків. Актуальність методу соціально-філософського аналізу виправдана необхідністю розгляду проблематики трансформації молодіжної свідомості в контексті її загальності, суб'єкт-об'єктності та універсальності. Синергетичний підхід дозволив розглянути предмет дослідження в контексті його стихійної самоорганізації та нелінійності.

Робота виконана з дотриманням основних принципів гуманітарного дослідження: об'єктивності, всебічності та системності, що надало можливість розгляду трансформації молодіжної свідомості в контексті масової культури в площині генезису, розвитку, діалектичної взаємодії та потенційної спрямованості еволюціонування цього явища.

Наукова новація дисертації полягає в тому, що вперше у соціально-філософській площині розглядаються проблеми впливу масової молодіжної культури на трансформацію молодіжної свідомості. Аналіз української соціально-філософської методологічної бази показав, що дана проблематика не мала належного висвітлення.

Вперше:

- піддається широкому висвітленню сукупність сучасних інформаційних доміант, спрямованих на трансформацію молодіжної свідомості; при цьому вони розглядаються під кутом саме масової молодіжної культури, що видозмінила та розширила технології маніпулювання масовою свідомістю;

- молодіжні субкультури позбавляються традиційного онтологічного статусу як структури, що опонують офіційним соціальним та політичним інститутам і трактуються як технічно-детерміновані ідейним полем масової культури спільноти, що штучно формуються під впливом економічної кон'юнктури;

Дістало подальшого розвитку:

- ідея входження суспільства в постінформаційний стан, коли інформація стає не просто глобальним ресурсом управління, а й соціомашиною трансформаційного впливу, що володіє рушійною силою соціокультурного та ментального переформатування молодіжного світосприйняття;

- теоретичні положення футурологів Е. Тофлера і Ж. Фреско, щодо перспектив розвитку постіндустріального світу в предметному аспекті трансформації молодіжної свідомості в контексті масової культури;

- думка про екзистенційну унікальність та неповторність людського єства, необхідність індивідуального «бунту» проти стану речей, який складається в сучасному суспільстві, коли масова свідомість стає «свідомістю рекламною», що скерована спрямованою у бік споживчих цінностей.

Уточнено:

- поняття «масова молодіжна свідомість» в контексті модернізації технологій маніпулювання та управління громадською думкою;

- проблемне питання міфологізації молодіжної свідомості і роль масової молодіжної культури у формуванні новоархаїчного простору в молодіжному соціальному середовищі;

- сутнісний зміст «масової молодіжної культури», яка інтегративно глобалізована і вестернізована за своєю суттю, відповідає цінностям молоді,

на формування яких активно впливає та формується на основі кон'юнктурно-економічної детермінації;

- домінанта мережевих комунікацій у модусі трансформації ментальності українського суспільства, яка полягає в масовому залученні українців до мережевого обміну інформацією, що контекстуально обумовлено глобальними трансформаційними тенденціями сучасного постіндустріального світу;

- субстанціональний зміст сучасної молодіжної субкультури, яка втратила початковий сенс в ідейній опозиції політичним і комерційним інститутам, і стала шоу-бізнес-технологією формування штучно створених молодіжних спільнот.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що дозволяє виявити особливості масовізації і міфологізації молодіжної свідомості, виробляти регулятивну політику української держави в галузі молодіжної політики і національно-патріотичного виховання, здійснити оцінку соціокультурних процесів в молодіжному середовищі з урахуванням трансформаційних можливостей і потенціалів Інтернет-простору, який стихійно самовідтворюється та трансформується.

Положення дисертації надають можливість вирішувати питання гармонізації суспільного життя в аспектах різнорідних проблем сучасного молодіжного буття, яке перебуває в стані постійної соціокультурної трансформації.

Ідеї, зміст і висновки дисертації можуть бути використані в практиці викладання загальних курсів з філософії, соціальної філософії, культурології, педагогіки, пов'язаних з проблематикою молодіжної масової культури, технологічної детермінації у формуванні сучасного типу свідомості, трансформації молодіжного світосприйняття.

Апробація результатів дисертаційного дослідження здійснювалася під час методологічних семінарів кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, кафедри всесвітньої історії та методології науки, у виступах на конференціях ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», на ряді міжнародних та загальноукраїнських конференцій, науково-практичних семінарах університетів України: «Методологія та технологія сучасного філософського пізнання» (Одеса, 2014 р.), «Історіосфера» (Одеса, 2013, 2014, 2015 р.р.), «Людина віртуальна: нові горизонти» (Рубіжне – Харків – Київ – Житомир – Баку – Ніш – Зелена Гура, 2015 р.), «Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства» (Одеса, 2015 р.).

Публікації. Загальний зміст та висновки дисертаційного дослідження відображені в 13 публікаціях без співавторів. У тому числі – 5 статей в спеціалізованих фахових виданнях зареєстрованих у МОН України; 1 стаття у науковому виданні іншої держави; 7 – тези та матеріали конференцій.

Структура дисертації. Виклад матеріалу дисертаційного дослідження зумовлений структурою, яка складається зі вступу, трьох розділів і семи підрозділів, висновків до кожного підрозділу і розділу, загального висновку та списку використаних джерел. Загальний об'єм дослідження 197 сторінок. Список використаних джерел 24 сторінки (222 найменування).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** тема дисертаційного дослідження отримує обґрунтований актуальний статус, розкривається зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Визначається мета дослідження, його об'єкт та предмет. Розкривається методологічний підхід до виконання поставлених завдань. Вказується на наукову новачію та практичне значення дослідження. Надається інформація про структуру дисертації, наукову апробацію та результати дослідження.

У першому розділі – **«Теоретичні підстави вивчення феномена молодіжної масової культури»** – аналізується стан дослідження масової культури та свідомості в філософській ретроспективі та в сучасному соціально-філософському просторі, розкривається сутнісний зміст масової молодіжної культури, її функції та характеристики.

У *першому підрозділі «Масова культура в полі філософської рефлексії»* проведено всебічний аналіз соціально-філософського дискурсу, спрямованого на осмислення генези та розвитку масової молодіжної культури, що надало змогу виявити її сутнісний стан, функції та взаємообумовленість з процесом всебічної інформатизації та глобалізації соціуму.

У зазначеному контексті згадуються теоретичні побудови Ж. Батая, М. О. Бердяєва, Р. Генона, Е. Дюркгейма, Е. Канетті, Г. Лебона, К. Маннхейма, Ф. Ніцше, Х. Ортеги-і-Гассета, Г. Тарда, З. Фрейда, О. Шпенглера, К. Юнга та інших класичних мислителів, що стояли в авангарді соціально-філософської рефлексії пізнього Нового і Новітнього часів.

Процес осмислення масової одномірно-споживчої людини та подекуди особливостей масової молодіжної культури знаходить своє відображення в теоретичних концепціях представників Франкфуртської школи Т. Адорно, В. Беньяміна, Л. Левенталя, Г. Маркузе, Ф. Поллока, Е. Фромма, Ю. Хабермаса, М. Хоркхаймера, які сформулювали основні положення критики індустріального буржуазного суспільства і позитивістської традиції як ідеологічного виправдання функціонування технократичної держави.

Радянській підхід до вивчення проблематики масової культури та її впливу на молодь відображений в працях Г. К. Ашина, В. Є. Баскакова,

Б. М. Бессонова, В. Т. Глазичева, Н. В. Гончаренко, А. Я. Гуревича, Н. М. Зоркої, М. С. Кагана, О. М. Карцевої, О. В. Кукаркіна, В. В. Молчанова, В. В. Постнікова, в яких зазначений феномен здебільше розглядається як негативний наслідок кризового стану західної капіталістичної системи.

Постмодерністський дискурс Ж. Бодрійяра, Ф. Гваттарі, Ж. Дельоза, Ж. Дерріди, У. Еко, Ж.-Ф. Ліотара, М. Фуко та інших представників цього напрямку рефлексії відображає масову культуру як глобальне поле «гіперреальності» (Ж. Бодрійяр), що відтворює економічно зумовлені несправжні цінності, симулюючи реальність.

Сучасний стан дослідження масової культури та певних сегментів молодіжних культурних практик має місце в працях К. З. Акопяна, Т. О. Андрєєвої, О. В. Андрієнко, Д. В. Белобородова, О. Д. Белобрової, О. Ю. Бірічевської, М. А. Болокова, Е. А. Гансової, І. В. Головачьова, Р. М. Іванова, Л. Є. Клімової, Г. С. Кнабе, М. В. Колесніка, Г. В. Костіної, Н. Б. Маньковської, Г. І. Маркової, Ю. В. Ожогіної, В. В. Попкова, О. П. Пунченко, Е. Г. Соколова, Т. М. Стадлер, А. А. Стародумова, М. М. Суворова, О. В. Халапсіса, в яких вказані дослідники піддають багатоаспектному і багатофакторному аналізу феномен масової культури, виявляють її сутнісний зміст і спрямованість, трансформаційний потенціал, роль, місце і функції у становленні сучасного постіндустріального суспільства.

Для вивчення феномену масової молодіжної культури необхідно з'ясувати поняття «культура» та «масова культура», від яких дисертант відштовхується в дослідженні. Отже, культура – це переконання, цінності, ціннісні орієнтації і виразні засоби, які є спільною справою для будь-якої групи людей, що служать для упорядкування соціального досвіду та регулювання суспільних форм і типів поведінки.

В той же час масова культура – це культура планетарного масштабу, що пристосована до смаків широких мас людей, яка відтворюється на принципах економічної доцільності та декларує поверхневе ставлення до мистецтва, котра заснована на масовому (глобальному) тиражуванні та розповсюдженні, за допомогою засобів масової інформації та інформатизації, культурних артефактів та соціокультурних образів і типів масової комунікації.

Зазначені визначення та соціально-філософський характер дослідження надають можливість розкрити сутнісний зміст та особливості масової молодіжної культури.

У другому підрозділі «Сутнісний зміст масової молодіжної культури» обґрунтовується думка про те, що в сучасному глобалізованому світі молодь являє собою найбільш гнучку, підвладну трансформації соціальну групу, що знаходиться в діалектичному процесі самозміни та саморозвитку.

Сутнісний зміст молодіжної масової культури виявляється в культурній інтеріоризації, соціалізації особистості, комерціалізації культурного простору, інформатизації молоді, тривіальності культурних артефактів, соціальному регулятивізмі, уніфікації та міфологізації свідомості, гедонізмі, конформізмі і споживацтві і є рушійним фактором трансформації молодіжної свідомості, який формує аксіологічний базис і модель поведінки молодіжної соціальної групи.

Тому дисертант розуміє масову молодіжну культуру як переконання, цінності, ціннісні орієнтації, комунікативні особливості, виразні засоби спілкування і поведінки молодого покоління, якому притаманні відносини, засновані на дружбі та спільних інтересах. Вказана форма культури знаходиться в стані постійної самозміни, що провокується її невинною культурною співпрацею з молодіжною соціальною групою, яка характеризується дозвіллевою спрямованістю, потягом до самовизначення, експериментуванням зі способом життя, прагненням до модернізації як до стилю життя.

Масова молодіжна культура демонструє вкрай спрощене і комерційне відношення до створення культурних артефактів. Вона моделює комфортне середовище існування, що сприяє соціальній адаптації індивіда. Гедоністична спрямованість масової молодіжної культури проявляє себе в тому, що вона направляє людське мислення в русло безтурботного і безвідповідального світовідчуття.

Окремі аспекти масової культури виходять за рамки бінарних опозицій і при розгляді під кількома кутами зору демонструють взаємний перехід негативних тенденцій у позитивні і навпаки. Масова молодіжна культура володіє рекреаційною, соціально-адаптаційною, регулятивною, інформативною, інтегративною функціями.

У другому розділі – **«Неоміфологія сучасності та субкультурні течії в трансформації молодіжної свідомості»** – досліджується методологічне підґрунтя висвітлення проблематики трансформації молодіжної свідомості в сучасному суспільстві, що зумовлено інформатизацією суспільства, формуванням простору нової архаїки в молодіжному середовищі, генезою та трансформацією субкультурного буття молоді.

У першому підрозділі *«Методологія дослідження молодіжної свідомості в соціально-філософській ретроспективі»* проаналізовані та розкриті основні методи та підходи, які були застосовані в дисертаційному дослідженні.

На початку XXI століття очевидним стає всезростаючий трансформаційний вплив техніки і комп'ютерних технологій на масову свідомість молоді. Розробляються концепції «інформаційного», «постіндустріального», «техногенного» суспільства, даються позитивні і негативні прогнози щодо глобальних перспектив цивілізаційної еволюції.

В концепціях та положеннях футурологів та філософів, які досліджують постіндустріальну цивілізацію, Д. Белла, М. Гріффітса, М. Кастельса, Г. М. Маклюена, Л. Мамфорда, Е. Тоффлера, Ж. Фреско розкривається проблематика масової людини. Вони розглядають розвиток техніки та технологій з позицій як технологічного оптимізму, так і технологічного песимізму. Вказують на саморозвиток архітектури Інтернет з подальшим формуванням «віртуальних громад» і «техноеліт» (М. Кастельс). Використовують нову періодизацію суспільного становлення: «доіндустріальне» – «індустріальне» – «постіндустріальне суспільство» (Д. Белл). Зазначають, що стрімкий розвиток техніки і технологій приводить суспільство до «футуршоку» (Е. Тоффлер). Критикують соціобіологічну концепцію і вказують на соціокультурну пріоритетність у формуванні молодіжного мислення (Ж. Фреско).

Дослідженню генези та трансформації міфологічного світосприйняття присвячені теоретичні пошуки Т. О. Андреевої, О. В. Андрієнко, Р. Барта, Ю. О. Богомолова, К. В. Галаніної, А. С. Дріккера, М. Еліаде, Е. Кассирера, Г. В. Костіної, І. Є. Кроливецької, О. Ф. Лосева, А. Б. Ройфе, Є. В. Сальникової, В. Є. Самойлової, Д. В. Усова, М. А. Хренова, Є. Л. Яковлевої.

Базуючись на дослідженнях зазначених мислителів з'ясовується, що «міф є істинною основою суспільного життя і культури». Міф надає людині зразки божественної поведінки і є виправданням більшості людських вчинків. Міф дозволяє суб'єкту архаїчного світосприйняття повертатися в «великий священний час», несучи при цьому конформну функцію відволікання свідомості від гнітючої і деструктивної реальності, тобто він трансформує, видозмінює ставлення індивіда до дійсності (М. Еліаде). Міф являє собою феномен, який відповідає аксіології носіїв архаїчного світосприйняття. Сучасна масова культура при цьому інтерпретується як семіотична структура, в якій міф є конструктором культуротворчого простору (Р. Барт). Міф сьогодення здатний приводити людину до глибоких, емоційних вражень та довгий час утримувати їх. Головним чинником, котрий сприяє формуванню сучасного простору нової архаїки є діяльність ЗМІ, можливості яких в ретрансляції міфозмістовних артефактів збільшилися в декілька разів (Д. В. Усов). Неоміф є «специфічної грою», до якої залучаються носії архаїчного світовідчуття (Є. Л. Яковлева), він сприяє трансформації молодіжної свідомості, яка зумовлена ціннісним базисом масової культури, котра породжує інформаційну основу для функціонування міфозмістовних концептів (І. Є. Кроливецька).

Сучасний дослідник неоміфології М. А. Хренов вважає, що у парадигмі культури «чуттєвого типу» міф був витіснений в область підсвідомості, але альтернативна форма культури, яка формується, витягує міф з області сакрального і трансформує уявлення про нього як про «реальність надчуттєвого».

Конструктивно-критичний підхід в дослідженні надав можливість прямого аналізу ціннісно-утворюючого простору масової молодіжної культури на матеріалі різноманітних Інтернет-джерел та ресурсів, розрахованих на попит в молодіжному середовищі. Виявлені конструктивні та деструктивні потенціали віртуального простору.

Проблеми трансформації молодіжної свідомості в контексті субкультурного розвитку, збереження індивідуальності, трансформації базових цінностей молодіжної аудиторії розглядаються в творчості відомих вчених Н. О. Аксютенко, Р. Берона, М. М. Білоусової, Є. Р. Борінштейна, О. А. Губаревої, Н. Керра, К. С. Курганського, О. В. Лісеєнко, В. Т. Лісовського, Л. Л. Мальцева, А. Маслоу, Н. Міллера, І. Л. Набока, Т. М. Нагорської, В. Є. Петрова, В. Є. Самойлової, В. К. Сергєєва, М. Ф. Цибри, В. В. Чернишенко, Л. В. Шабанова, Ю. В. Юхліна. Розробки вказаних дослідників надали можливість визначити поняття «молодіжна свідомість» як специфічний психофізичний феномен, що виводить на рівень усвідомленості символи, образи і онтологічні сенси молодіжного буття, котре взаємообумовлене з ціннісно-орієнтовним змістом мови, соціокультурного простору, ментальної та сімейної традиції.

У другому підрозділі «Трансформаційний вплив масової культури на міфологізацію молодіжної свідомості» розглядається словосполучення «трансформація молодіжної свідомості», що на думку дисертанта являє собою онтологічну підвалину в аспекті проблем молоді в становленні сучасного постіндустріального суспільства. Отже, «трансформація молодіжної свідомості» – це керований в контексті масової культури процес формування нової молодіжної світоглядної парадигми на основі комерційної, релігійної, політичної або інформаційної доцільності.

У суспільстві постіндустріального періоду розвитку міфологія відіграє одну з ключових світоглядних ролей. Міф ХХ-ХХІ ст. не тотожний міфу архаїчного періоду, він співіснує з верифікованим знанням і раціональною парадигмою. Тим не менш, його символічність, містичність, героїзація є запорукою популяризації та масової затребуваності в молодіжному середовищі.

Сучасний міф як ідеальний засіб соціальної адаптації та маніпуляції був узятий на озброєння масовою культурою і, по мірі розвитку репродуктивних технологій, удосконалювався в методиці масової ретрансляції.

Саме молодіжна соціальна група стає благодатним ґрунтом для масового поширення новоархаїчних культурних артефактів. Популяризація та масове споживання кінопродукту в стилі «жахи», «фантастика» і «фентезі» зумовлені духовною потребою в сакрально-містичному світосприйманні, емоційною рухливістю молоді, глобальним затвердженням масової культури у світовому соціокультурному масштабі тощо.

Міф є добровільним відходом в ілюзію. Він демонструє ескапічну спрямованість на ухилення свідомості від деструктивної дійсності. Таким чином сучасний міф виконує низку соціально-адаптаційних функцій в соціумі. Тому дисертант виділяє категорію «неоміф», під якою розуміє конструктивний компонент сучасної масової та масової молодіжної культури, який спрямований на формування нового синкретичного світосприйняття.

Важливу роль проникнення неоміфології в масову суспільну свідомість займають технології масової інформатизації соціуму. Ознаками «неоміфу» є техноцентризм, футурологічний символізм, ірраціональність, розмиття меж між добром і злом. Розуміння сутнісного змісту «неоміфу» надає можливість ефективно дослідити проблематику молодіжних субкультур.

У третьому підрозділі «Трансформаційний аспект молодіжних субкультурних течій» розкриваються умови виникнення класичних молодіжних субкультур, їх генеза та подальша трансформація.

Спочатку молодіжна субкультура була певною перехідною стадією розвитку індивідуальності, як відповідна реакція на засилля одноманітних і ідеологічно стандартизованих продуктів, нав'язаних військовими, політичними та комерційними структурами.

Всеохоплююча інформатизація суспільства, технологічний прогрес і зростання знань подовжують дорослішання і збільшують період соціалізації молодих людей, що є сучасною особливістю субкультурного розвитку. На сьогоднішній день в результаті суперечностей, які накопичуються між домінуючою системою освіти і темпами інформаційного розвитку, очевидними стають питання, пов'язані з соціальною адаптацією «вічних студентів», що постійно підготовлюються та перепідготовлюються та перебувають, як правило, у тих чи інших субкультурних спільнотах.

Тенденції масовізації культурного простору призводять до того, що субкультурні течії та організації трансформуються і стають єдиною матерією масової культури, якій властива стандартизація, промоушен, популяризація, бізнес-ліквідність культурного продукту. На погляд дисертанта, головні причини онтологічної трансформації класичних субкультур знаходяться в утвердженні масової культури в глобальному інформаційному просторі та відповідно в глобальній комерціалізації соціокультурного простору. Мода на одяг, мода на неординарність, мода на скандальність трансформувала екзистенціональні підвалини субкультурного буття, що зробило його рекламним, комерційним та прогнозованим.

Сучасній рок-культурі притаманні в першу чергу глибокі емоційні переживання. Сутнісним змістом стає спрямованість на яскраву і агресивну атрибутивність, виразність, гучність, антиестетичний протест. Комерційний фактор в масовому розповсюдженні матеріальних носіїв андеграунду (зухвалий одяг та аксесуари, журнали, музичні диски та інструменти і т. п.) має саме чільне значення. Акцент робиться не на ідеї соціального протесту,

як це відбувалося на зорі зародження даного жанру, а на психологічній і психоделічній домінанті. Відбувається апеляція до глибинних підсвідомих потенцій езотеричної, архаїчної, містичної і сексуальної енергії людського єства. Це особливий екзистенціальний бунт молодіжної аудиторії, яка переживає трагічність постіндустріального періоду розвитку людства, сполученого з виникненням видимої та завуальованої форми духовної диктатури у вигляді тривіального і поверхневого культурного простору.

Соціальні мережі наочно демонструють фактор сучасних масових інформаційних технологій у популяризації та поширенні молодіжних субкультур, що є одною з підтверджуючих тез про злиття молодіжних субкультур з масовою культурою.

У третьому розділі – **«Вплив масової культури на трансформацію молодіжної свідомості»** – аналізується трансформаційний вплив концептів масової молодіжної культури на свідомість молоді, досліджується фактор мережевих комунікацій в трансформації ментальності українського суспільства.

У першому підрозділі *«Концепти масової культури в трансформації молодіжної свідомості»* зазначається, що масова молодіжна культура сучасності генерує концепти, що відповідають її внутрішньому змісту й аксіологічному базису. Дані концепти демонструють себе за допомогою інформаційних потоків масової культури, трансформуючись і видозмінюючись, а також надаючи трансформаційний вплив на масову молодіжну свідомість. Виявляються найбільш значущі, на думку дисертанта, концепти масової молодіжної культури: концепти моди, глянцю, гламуру, ідеалізації образу супергероя, концепти тілесності, сексуальності, популярності та концепт асоціальності, котрі відображають сутнісний статус масової культури і напрямок її розвитку.

Концепт глянцю символічно об'єднує в собі всі атрибути масової культури. Глянцеві видання породжують стійке усвідомлення того, що турбуються про власного читача, потураючи егоїзму індивіда і виключно концентруючись на інформації про красу, здоров'я, стилістику одягу. При цьому реалізується рекламна стратегія провідних брендів і трендів, які беруть участь в безпосередньому фінансуванні найбільш популярних видань і розробляють бізнес-концепцію глянцевого журналу.

Концепт глянцю, як семіотичний знак масової культури, тісно переплітається з концептом гламуру. Бути гламурним значить сповідувати справжній культ людської тілесності і постійно стежити за кон'юнктурними трендовими інноваціями, що популяризуються глянцевиими виданнями та трансформують ментальність і духовний світ молодіжної соціальної групи.

Концепт моди корелює з концептами глянцю та гламуру, він володіє трансформаційно-маніпулятивним потенціалом, так як спрямований на формування кон'юнктурно-лабільних стереотипних уявлень і реакцій. Модний одяг та індивідуальний іміджевий стиль дозволяють перетворити

зовнішність, виглядати ефективніше, підкреслити фізіологічні переваги і завуалювати їх відсутність, тому мода в молодіжному середовищі відіграє додаткову візуально-інтегративну функцію.

В умовах сучасної економічної кризи реклама, а не якість продукту, є ключовим засобом брендівих просувань. Пов'язане це з необхідністю великих товарних надходжень на ринок споживання та збільшення фінансових оборотів.

Концепт популярності в сучасному інформпросторі характеризується стихійністю та поліваріативністю, він взаємообумовлений з концептами тілесності та сексуальності, які сконцентровані на реконструюванні індивіда, у відповідності до задекларованих штампів людської краси. Вказані концепти відштовхуються від специфіки існування масової та масової молодіжної, котрі керують соціально-колективними інстинктами та відтворюють очікувану суспільну реакцію, яка еквівалентно перетворюється в додаткову вартість.

Концепт асоціальності як специфічний соціокультурний феномен знімає табу з усіх допустимих видів контролю над людською психікою, дозволяючи вивергнути з глибин підсвідомості всі ті прояви, які сторіччями намагалися приборкуватись соціальними, державними і релігійними інституціями.

Виокремлення та дослідження зазначених концептів дозволило створити змістовну картину сучасної масової та масової молодіжної культури, відобразити їх вплив на трансформацію ментальності українського суспільства.

У другому підрозділі «Домінанта мережевих комунікацій у трансформації ментальності українського суспільства» наголошується на тому, що реальність сучасного світу, який входить в епоху постіндустріального суспільства, вимагає осмислення факту розвитку і поширення соціальних мереж Інтернету. Даний процес володіє трансформаційними характеристиками і впливає на формування ментальності українського суспільства.

Кількість українських користувачів серверів соціальних мереж зростає в геометричній прогресії, що впливає на формування масової свідомості, створює передумови маніпулювання соціальними процесами і контролю над поглядами мільйонів людей. Тому важливе значення має розкриття поняття «мережевих комунікацій» як інформаційно-віртуального засобу спілкування, культурної співдії, просування проєктів, ідей та сенсів, обміну інформацією між акторами мережевого простору, в якому «домінанта» демонструє себе в якості дедалі більшої інформативної пріоритетності відносно традиційних ЗМІ, в трансформуванні аксіологічних орієнтирів, сенсів та ментальних виразників українців.

На підставі розкритого визначення дисертант висвітлює самобутні риси української ментальності, як суспільно-історичні та психоемоційні

особливості світобачення українців та їх відношення до Бога, Правди та людей, котрі виражають себе в працьовитості, сентиментальності, гостинності, героїзмі, незламності нашого народу тощо.

У становленні демократії в українській державі ліберальна політика в галузі інформації є соціополітичною підставою для розвитку соціальних мереж і активного залучення широких мас в генезис описуваного феномена. Відсутність фільтруючих механізмів мережі Інтернет демократизує суспільні відносини, але створює вразливе інформаційне поле.

З'ясовується, що інформація по мірі надходження в віртуальний соціокомунікативний простір може піддаватися трансформаційним аксіологічними змінам в залежності від формування ціннісного ставлення акторів мережевих комунікацій до тих чи інших подій.

В сучасній Україні внаслідок впровадження в широке соціальне буття комунікативних технологій Інтернету закладаються підстави виникнення нової української ментальності. Ця ментальність базується на формуванні глобального мережевого суспільства, де час, простір, культурна ідентичність втрачають домінуючий характер.

Для українського мислення, котре знаходиться під гнітючим тиском тривіальної масової культури, соціальних, економічних і політичних проблем, які стрясають сучасний світ, і орієнтованого в напрямку західного постмодернізму, соціальні мережі несуть комунікативну, компенсаторську та ціннісно-орієнтаційну функції, сприяючи соціопсихологічній адаптації та інтеграції в нову інформаційну реальність.

Тому вивчення соціальних груп в комп'ютерних комунікаційних мережах, публічного спілкування на «форумах» і «чатах», коментарів до «електронних новин» дозволяє вловити тенденції трансформації ментальності українських Інтернет-користувачів. Українська молодь інтенсивно інтегрована в Інтернет-простір, а також соціально активна та здатна абсолютно безапеляційно висувати ультиматум застарілим устоям і революційно перетворювати дійсність. Ця реалія найбільш явно себе проявила в Україні в ході революційних подій 2013–2014 років. Наслідком Революції Гідності в нашій країні стала не тільки зміна влади, а й соціокультурна переорієнтація суспільної свідомості в напрямок ціннісних орієнтирів західноєвропейської цивілізації.

У **висновках** наведено теоретичне узагальнення викладеного матеріалу та нове вирішення наукового завдання, яке полягає у системному дослідженні різноманітних факторів, які впливають на трансформацію молодіжної свідомості в контексті масової культури та аналізі їх сутнісного змісту.

Викладене у дисертації підсумовують наступні узагальнюючі положення:

1. Досліджене методологічне підґрунтя та сутнісний стан масової та масової молодіжної культури з урахуванням їх трансформаційних

особливостей щодо впливу на масову молодіжну свідомість дозволило встановити, що хід новітньої історії показав спрямованість цивілізації до повного сутнісного і якісного перетворення в модусі трансформації культурних традицій, ментальності та аксіології соціуму. Прискорення інформаційних процесів, технологічний прогрес, глобалізація, яка утвердилась, затвердження масової культури в статусі глобальної культурно-ідейної основи сприяють виникненню нового типу свідомості, позбавленої традиційного культурного базису і цілісної онтології як такої.

2. Сутнісний зміст масової молодіжної культури проявляє себе в кон'юнктурно-комерційній спрямованості функціонування та масовізації свідомості. Ця форма культури являє собою феномен соціального регулятива та адаптації, виконує інтегративну, інформативну та рекреаційну функції в суспільстві.

3. Сукупність сучасних інформаційних домінант, котра спрямована на трансформацію молодіжної свідомості постає поточним етапом розвитку масової молодіжної культури, який обумовлений інтегруванням цієї форми культури в віртуальний простір, що послугувало збільшенням ефективності її технології впливу на масову молодіжну свідомість. Традиційні носії масової інформації в контексті масового впливу все виразніше поступаються своїми позиціями віртуальному простору мережі Інтернет, який демонструє, у свою чергу, генезис якісно нової соціальної формації – мережевого комп'ютерного співтовариства.

3. Соціокультурні трансформаційні фактори масової молодіжної культури сприяють міфологізації молодіжної свідомості за допомогою друкованих джерел, аудіовізуальних і віртуальних ретрансляційних технологій, а саме: утопічна та абсурдистська література, молодіжна рок-музика, Інтернет-джерела та мережеві комунікації, молодіжні кінострічки та серіали, ігровий простір Інтернету.

4. Виникнення молодіжних субкультур їх онтологічна трансформація, яка замовлена впливом масової молодіжної культури на буття субкультур, та перехід зазначених організацій в стан постсубкультур позначає себе в подальшому розвитку та функціонуванні на основі економічної доцільності.

5. Технологічний детермінізм, помножений на доступність електронних носіїв інформації, сприяє трансформації молодіжної свідомості та формуванню покоління нової ери, вихованому на цінностях рекреаційного простору масової молодіжної культури. Дане покоління егоцентричне за своєю природою, демонструє себе за допомогою молодіжних електронних профілів у соціальних мережах, в яких, наприклад, традиція сольної гламурноорієнтованої фотосесії, має найширшу популярність.

6. Спрямованість на самого себе, самолюбність, амбіційність молоді є наслідками, насамперед, ціннісно-орієнтованих установок масової молодіжної культури, а переважання її концептного змісту (гламуру, моди, глянцю і т. п.)

в масовій молодіжній свідомості обумовлено сучасними глобальними тенденціями соціокультурного розвитку.

7. Висвітлений комунікативний потенціал мережі Інтернет, що проявляє свій вплив на трансформацію української ментальності за допомогою мережевих комунікацій, фактору розвитку блогосфери та взагалі завдяки масовому поширенню світу інформаційних технологій в нашому суспільстві.

8. Завдяки мережевим технологіям в Україні, як і в більшості постсоціалістичних країн, зароджується новий тип відносин влада ↔ народ, в яких останній отримує реальні технології та важелі впливу на демократичні процеси державного будівництва, це дозволяє виробляти регулятивну державну політику України в питаннях молодіжного життя. Відкритість Інтернету сприяє інтегративним процесам в українському суспільстві, але віртуальне середовище також являє собою вразливий інформаційний простір.

Список опублікованих праць за темою дисертації:

Статті у фахових виданнях, зареєстрованих у МОН України

1. Кучерук О. А. Мифологизация молодежного сознания в контексте деятельности деструктивных религиозно-мистических организаций / О. А. Кучерук // Гілея. Науковий вісник. — № 1 (80). — 2014. — С. 77-81.
2. Кучерук О. А. Детерминанта сетевых коммуникаций в формировании массового сознания молодежи / О. А. Кучерук // Грані. Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах. — № 5 (109). — 2014. — С. 139-144.
3. Кучерук О. А. Массовая культура как феномен современности / О. А. Кучерук // Наукове пізнання: методологія та технологія. — № 2 (31). — 2013. — С. 89-96.
4. Кучерук О. А. Социокультурный аспект молодежных субкультурных течений / О. А. Кучерук // Перспективи. Соціально-політичний журнал. — № 2 (60). — 2014. — С. 44-50.
5. Кучерук О. А. Аксиологические ориентиры современной молодежи / О. А. Кучерук // Перспективи. Соціально-політичний журнал. — № 2 (64). — 2015. — С. 70-75.

Статті у наукових виданнях інших держав

1. Кучерук О. А. Сущностное содержание современной молодежной массовой культуры / О. А. Кучерук // Гуманитарные социально-экономические и общественные науки (Всероссийский научный журнал). — № 9. — 2015. — С. 38-42.

Статті в інших наукових збірках та матеріалах конференцій

1. Кучерук О. А. Индивидуальность и трансформационные процессы в современном обществе / О. А. Кучерук // Збірник наукових праць (за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції) «Людина віртуальна: нові горизонти». — Рубіжне – Харків – Київ – Житомир – Баку – Ніш – Зелена Гура, 2015. — С. 17-21.

2. Кучерук О. А. Массовая культура в философской рефлексии Франкфуртской школы / О. А. Кучерук // Матеріали II Міжнародної наукової конференції «Методологія та технологія сучасного філософського пізнання». — Одеса: ПНПУ, 2014. — С. 22-24.

3. Кучерук О. А. Фактор массовой культуры в мифологизации молодежного сознания / О. А. Кучерук // Історіосфера. Матеріали Восьмої наукової конференції викладачів, студентів, магістрів, аспірантів та молодих учених історико-філософського факультету Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. — Одеса: ПНПУ, 2013. — С. 10-17.

4. Кучерук О. А. Критика «буржуазной массовой культуры» в советской философской литературе / О. А. Кучерук // Історіосфера. Матеріали Дев'ятої наукової конференції викладачів, студентів, магістрів, аспірантів та молодих учених історико-філософського факультету Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. — Одеса: ПНПУ, 2014. — С. 19-25.

5. Кучерук О. А. Массовая культура в постмодернистской традиции / О. А. Кучерук // Історіосфера. Матеріали Десятої наукової конференції викладачів, студентів, магістрів, аспірантів та молодих учених Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. — Одеса: ПНПУ, 2015. — С. 20-23.

6. Кучерук О. А. Концепт моды в трансформации молодежного сознания / О. А. Кучерук // Матеріали Міжнародної наукової конференції «Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства». — Одеса: ПНПУ, 2015. — С. 81-86.

7. Кучерук О. А. Необходимость философской трансформации молодежной мировоззренческой парадигмы / О. А. Кучерук // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції викладачів, студентів, аспірантів та молодих учених Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського «Гуманітарна наука в умовах розвитку інформаційного суспільства». — Одеса: ПНПУ, 2015. — С. 16-19.

Анотація

Кучерук О. О. Трансформація молодіжної свідомості в контексті масової культури: соціально-філософський аспект. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. – Державна заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, 2016.

В рамках дисертаційного дослідження проаналізовані й осмислені трансформаційні перетворення в молодіжному світорозумінні в контексті впливу на свідомість домінант, конструктивів і концептів масової молодіжної культури.

Досліджені проблеми формування простору неоміфу в молодіжному середовищі, генези і трансформації молодіжних субкультур, впливу концептів маскульту на аксіологічні орієнтири молоді, впливу мережевих комунікацій на ментальність українського суспільства.

Виявлена і узагальнена сума інформаційних факторів масової молодіжної культури, що спрямована на формування прогнозованих поведінкових реакцій молоді. Вивчено сутнісний зміст даної форми культури, розглянуті її конструктивні і деструктивні особливості та потенціали.

Ключові слова: культура, масова культура, молодь як соціальна група, масова молодіжна культура, міф, неоміфологія, трансформація молодіжної свідомості, субкультурні течії, концепти масової культури, домінанта мережних комунікацій, молодіжна свідомість.

Аннотация

Кучерук О. А. Трансформация молодежного сознания в контексте массовой культуры: социально-философский аспект. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.03 – социальная философия и философия истории. – Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского», Одесса, 2016.

Диссертационное исследование сфокусировано на изучение феномена массовой молодежной культуры в модусе трансформационного воздействия на сознание молодых людей. Анализ отечественной теоретической базы показал, что данная тематика не имела должного рефлексивного внимания со стороны исследователей. Впервые в рамках диссертационной работы выявлена объемная сумма информационных и социокультурных доминант массовой молодежной культуры, направленных на формирование априорно-

моделированных алгоритмов молодежных поведенческих реакций. Данный предмет исследования рассматривается диссертантом как в ретроспективной проекции, с учетом особенностей его исторического становления, так и в его современном качестве, что позволило прийти к выводам о его сущностной взаимообусловленности с процессом утвердившейся глобализации.

Массовая молодежная культура трактуется как конъюнктурно-консьюмеристское явление, направленное на формирование потребительского отношения к различным типам и формам молодежных культурных практик. Вскрывается ее экономическая стратегия развития. Вместе с тем анализируется и конструктивное социокультурное содержание исследуемого феномена с выявлением его регулятивных, социально-адаптационных и рекреационно-досуговых функций. Высказывается суждение об изменении методики функционирования и расширения массовой молодежной культуры, что проявляет себя в ее акцентированной направленности на занятие доминирующих позиций в виртуальном пространстве.

Дается определение понятию «трансформация молодежного сознания», констатируется, что это – управляемый в контексте массовой молодежной культуры процесс формирования новой молодежной мировоззренческой парадигмы на основе коммерческой, религиозной, политической или информационной целесообразности. Постулируется, что молодежь – это социальная потенция и общество вероятностных возможностей, общество, от которого зависит будущее государств и цивилизаций. Получает фундирование и аргументацию умозаключение о социокультурной приоритетности, а не биологической предопределенности в формировании молодой личности.

В диссертационном исследовании обосновывается положение о том, что одним из свойств массовой молодежной культуры является ее направленность на образование неомифологического социокультурного пространства. Аргументируется суждение, что данный процесс получает развитие благодаря доминированию в глобальном информационном поле массовой культуры, которая порождает новое синкретическое самосознание, лишенное традиционных представлений о светлом и темном, добре и зле, герое и антигерое. Указывается на деструктивные потенциалы обозначенного явления. Также, говорится о конструктивной функции неомифа в современном обществе в аспекте его социальной регуляции.

Раскрывается сущностный статус современных молодежных субкультур, которые теряют свой изначальный смысл в идейной оппозиции трюизму, тоталитаризму и милитаризации. Обосновывается положение о том, что данные организации поддаются процессу онтологической деформации и становятся структурными элементами маскультурного пространства, развиваясь на основе экономической детерминации.

Поддаются осмыслению концепты массовой молодежной культуры, которые соответствуют ее внутреннему содержанию и аксиологическому базису. Исследуются наиболее значимые, по мнению диссертанта, концепты: моды, глянца, гламура, идеализации образа супергероя, телесности, сексуальности, популярности и асоциальности. Указывается на их трансформационное воздействие, как на молодую личность, так и на молодежную социальную группу.

Анализируется доминанта сетевых коммуникаций в трансформации ментальности украинского общества, проявляющая себя в самом факте многомиллионного задействования украинцев в глобальный процесс обмена информацией и культурного сотрудничества. Констатируется, что либерализация сетевого пространства и отсутствие механизмов цензуры демократизирует общественные отношения, однако одновременно создает уязвимое виртуальное поле, поддающееся манипулятивному воздействию. Рассматриваются наиболее массовые сетевые коммуникационные ресурсы, функционирующие в Украине, с выявлением их трансформационно-преобразующих доминант, оказывающих влияние на мировосприятие в украинском социуме. Вскрывается фактор сетевых коммуникаций в построении открытого гражданского общества, демонстрирующий свою способность заочного сплочения и объединения многомиллионных масс.

Ключевые слова: культура, массовая культура, молодежь как социальная группа, массовая молодежная культура, миф, неомифология, трансформация молодежного сознания, субкультурные течения, концепты массовой культуры, доминанта сетевых коммуникаций, молодежное сознание.

Annotation

Kucheruk O. A. Transformation of consciousness of the youth in the context of mass culture: social and philosophical aspect. – On the rights of manuscript.

The thesis for the degree of candidate of philosophical sciences on specialty 09.00.03 – social philosophy and philosophy of history. – State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University. K. D. Ushinskogo», Odessa, 2016.

In part of the research were analyzed and interpreted transformational changes in the outlook of the youth in the context of the impact on the consciousness of the dominant, constructs and concepts of mass youth culture.

The problems of formation neomifological space among the youth, the genesis and transformation of youth subcultures, the influence of mass culture on concepts axiological orientation of young people, the impact of network communications on the mentality of the Ukrainian society.

Identified and synthesized a mass amount of information factors of youth culture, aimed at the formation of the predicted behavioral youth. Studied the essential contents of this form of culture, considered its constructive and destructive features and capabilities.

Keywords: culture, mass culture, youth as a social group, mass youth culture, myth, neomifologiya, the transformation of consciousness of youth, subcultural currents, concepts of mass culture, a dominant network communications, youth consciousness.

Наукове видання

Кучерук Олег Олексійович

**Трансформація молодіжної свідомості в контексті масової культури:
соціально-філософський аспект**

09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Віддруковано з оригінал-макету
Підп. до друку 18.02.2016. Формат 60x90,16. Папір офсетний.
Гарн. «Times». Друк цифровий. Ум.-друк. арк. 0,9.
Наклад 100 пр.